

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра пропедевтики внутрішніх хвороб та терапії

ЗАТВЕРДЖУЮ

В.о. проєктора з науково-педагогічної роботи

Світлана КОТЛОЖИНСЬКА

2022 року

РОБОЧА ПРОГРАМА ПРАКТИКИ
«ДОГЛЯД ЗА ХВОРИМИ (ПРАКТИКА)»

Рівень вищої освіти: другий (магістерський)

Галузь знань: 22 «Охорона здоров'я»

Спеціальність: 222 «Медицина»

Освітньо-професійна програма: Медицина

2022

Робоча програма складена на основі освітньо-професійної програми «Медицина» підготовки фахівців другого (магістерського) рівня вищої освіти зі спеціальності 222 «Медицина» галузі знань 22 «Охорона здоров'я», ухваленою Вченою Радою ОНМедУ (протокол № 9 від 23 червня 2022 року).

Розробники:

завідувач кафедри, з.д.н. і т. України, д.мед.н., професор Якименко Олена
завуч кафедри, к.мед.н., доц. Кравчук Ольга
доц., к.мед.н., Бондар Вадим
ас., к.мед.н. Антіпова Наталія
ас., к.мед.н. Серебрякова Алла
ас., д.філос.н. Мазніченко Егор
ас., Смаль Вадим

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри пропедевтики внутрішніх хвороб та терапії
Протокол № 13 від 27.06.2022 р.

Завідувач кафедри

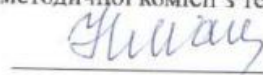
 Олена ЯКИМЕНКО

Погоджено із гарантом ОПП

 Валерія МАРІЧЕРЕДА

Схвалено предметною цикловою методичною комісією з терапевтичних дисциплін ОНМедУ
Протокол № 6 від 30.06.2022 р.

Голова предметної циклової методичної комісії з терапевтичних дисциплін ОПМедУ

 Ніна МАЦЕГОРА

Переглянуто та затверджено на засіданні кафедри пропедевтики внутрішніх хвороб та терапії
Протокол № ___ від “___” _____ 20__ р.

Завідувач кафедри _____

(підпис)

(Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

Переглянуто та затверджено на засіданні кафедри пропедевтики внутрішніх хвороб та терапії
Протокол № ___ від “___” _____ 20__ р.

Завідувач кафедри _____

(підпис)

(Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

1. Опис практики

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, спеціалізація, рівень вищої освіти	Характеристика практики
Загальна кількість:	Галузь знань 22 «Охорона здоров'я»	<i>Денна форма навчання</i> <i>Обов'язкова освітня компонента</i>
Кредитів: 2	Спеціальність 222 «Медицина»	<i>Рік підготовки: 2</i>
Годин: 60		<i>Семестри IV</i>
Змістових модулів:	Рівень вищої освіти другий (магістерський) бакалаври	<i>Лекції (0 год.)</i>
		<i>Семінарські (0 год.)</i>
		<i>Практичні (30 год.)</i>
		<i>Лабораторні (0 год.)</i>
		<i>Самостійна робота (30 год.)</i>
		<i>у т.ч. індивідуальні завдання (0 год.)</i>
		<i>Форма підсумкового контролю – диференційований залік</i>

2. Мета та завдання практики, компетентності, програмні результати навчання.

Мета: закладення основ професійної діяльності молодшого медичного персоналу в терапевтичному стаціонарі на основі знання та розуміння особливостей функціонування організму, спрямованих на створення сприятливих умов успішного лікування пацієнтів, полегшення їх стану і задоволення основних фізіологічних потреб організму.

Завдання:

- засвоєння основних теоретичних знань, необхідних для організації комфортних умов перебування хворого у стаціонарі та забезпечення необхідного догляду за ним на всіх етапах лікування;
- набуття основних практичних навичок з догляду за хворими в умовах стаціонару та вмінь визначати й оцінювати загальний стан пацієнта, основні параметри його життєдіяльності та правила забезпечення життєвих потреб організму;
- формування у здобувачів морально-етичних та деонтологічних якостей при професійному спілкуванні з хворими та пораненими;
- навчити планувати та проводити санітарно-гігієнічні та профілактичні заходи
- сформуванню вміння вести медичну документацію.

Процес проходження практики спрямований на формування елементів наступних

- Загальних (ЗК):

- ЗК3. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях
- ЗК4. Знання та розуміння предметної галузі та розуміння професійної діяльності
- ЗК6. Здатність приймати обґрунтовані рішення
- ЗК7. Здатність працювати в команді
- ЗК8. Здатність до міжособистої взаємодії
- ЗК10. Здатність використовувати інформаційні і комунікаційні технології
- ЗК13. Усвідомлення рівних можливостей та гендерних проблем
- ЗК14. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав и свобод людини і громадянина в Україні
- ЗК15. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення

суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя

ЗК16. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт

- Спеціальних (СК):

СК7. Здатність до діагностування невідкладних станів

СК8. Здатність до визначення тактики та надання екстреної медичної допомоги

СК9. Здатність до проведення лікувально-евакуаційних заходів

СК10. Здатність до виконання медичних маніпуляцій

СК11. Здатність розв'язувати медичні проблеми у нових або незнайомих середовищах за наявності неповної або обмеженої інформації з урахуванням аспектів соціальної та етичної відповідальності

СК13. Здатність до проведення санітарно-гігієнічних та профілактичних заходів

СК14. Здатність до планування і проведення профілактичних та протиепідемічних заходів щодо інфекційних хвороб

СК16. Здатність до ведення медичної документації, в тому числі електронних форм

СК24. Дотримання етичних принципів при роботі з пацієнтами, лабораторними тваринами

СК25. Дотримання професійної та академічної доброчесності, нести відповідальність за достовірність отриманих наукових результатів

- Програмні результати навчання (ПРН)

ПРН17. Виконувати медичні маніпуляції (за списком 5) в умовах лікувального закладу, вдома або на виробництві на підставі попереднього клінічного діагнозу та/або показників стану пацієнта шляхом прийняття обґрунтованого рішення, дотримуючись відповідних етичних та юридичних норм

ПРН24. Організовувати необхідний рівень індивідуальної безпеки (власної та осіб, про яких піклується) у разі виникнення типових небезпечних ситуацій в індивідуальному полі діяльності.

3. Зміст практики

Тема 1. Основні принципи і організаційні заходи догляду за хворими. Догляд за хворими і його значення у лікувальному процесі. Загальний і спеціальний догляд за хворими терапевтичного профілю. Основні типи лікувальних установ. Структура приймального відділення. Структура терапевтичного відділення. Основні обов'язки молодшого медичного персоналу. Госпіталізація та санітарна обробка хворих. Деонтологія в роботі молодшого медичного персоналу. Організація санітарно-гігієнічного та протиепідемічного режиму.

Тема 2. Види транспортування хворих. Перекладання хворого на ліжку. Використання функціонального ліжка. Техніка користування функціональним ліжком. Розміщення пацієнта в положенні Фаулера та Сімса. Облаштування ліжка хворого. Зміна постільної та натільної білизни тяжкохворих. Допомога лежачому пацієнту під час заміни натільної білизни.

Тема 3. Основні професійні обов'язки молодшого та середнього персоналу. Особиста гігієна медичного персоналу. особиста гігієна пацієнтів. Вмивання та обтирання лежачих пацієнтів. Догляд за волоссям: миття, розчісування,стрижка та гоління. Догляд за за очима: промивання, очні ванночки. Догляд за вухами:оброблення зовнішнього слухового ходу. Догляд за носовими ходами. Догляд за порожниною рота у важкохворих, огляд, зволоження, протирання, чищення зубів, полоскання. Догляд за статевими органами:підмивання, висушування. Догляд за шкірними складками з метою профілактики попрілостей. Пролежні: основа причина та фактори ризику їх виникнення. Ділянки утворення пролежнів, ступені тяжкості. Комплексна профілактика пролежнів. Догляд за шкірою за наявності пролежнів. Користування гумовим колом та протипролежневим матрацом.

Тема 4. Особистості догляду за тяжкохворими. Техніка підкладання металевого та гумового судна тяжкохворим. Техніка подавання сечоприймача лежачим пацієнтам. Догляд за постійним

сечовим катетером. Догляд за колостоною. Клізми, техніка виконання різних видів клізми. Годування важкохворих. Харчування літніх пацієнтів, пацієнтів старшого віку. Поняття про реанімацію. Поняття про клінічну та біологічну смерть. Правила поведження з агонуючими пацієнтами. Правила поведження з трупом.

Тема 5. Організація санітарно-гігієнічних та протиепідемічних режимів. Прибирання приміщень. Види дезінфікуючих засобів. Приготування дезінфікуючих розчинів. Обробка підлоги, стін, поверхонь. Генеральна та текуча прибирання. Утилізація медичних відходів

Диференційний залік.

4. Структура практики

Тема	Практичні заняття	СРС
1. Основні принципи і організаційні заходи догляду за хворими. Догляд за хворими і його значення у лікувальному процесі. Загальний і спеціальний догляд за хворими терапевтичного профілю. Основні типи лікувальних установ. Структура приймального відділення. Структура терапевтичного відділення. Основні обов'язки молодшого медичного персоналу. Госпіталізація та санітарна обробка хворих. Деонтологія в роботі молодшого медичного персоналу. Організація санітарно-гігієнічного та протиепідемічного режиму.	6	6
2. Види транспортування хворих. Перекладання хворого на ліжку. Використання функціонального ліжка. Техніка користування функціональним ліжком. Розміщення пацієнта в положенні Фаулера та Сімса. Облаштування ліжка хворого. Зміна постільної та натільної білизни тяжкохворих. Допомога лежачому пацієнту під час заміни натільної білизни.	6	6
3. Основні професійні обов'язки молодшого та середнього персоналу. Особиста гігієна медичного персоналу. особиста гігієна пацієнтів. Вмивання та обтирання лежачих пацієнтів. Догляд за волоссям: миття, розчісування,стрижка та гоління. Догляд за очима: промивання, очні ванночки. Догляд за вухами:оброблення зовнішнього слухового ходу. Догляд за носовими ходами. Догляд за порожниною рота у важкохворих, огляд, зволоження, протирання, чищення зубів, полоскання. Догляд за статевими органами:підмивання, висушування. Догляд за шкірними складками з метою профілактики попрілостей. Пролежні: основа причина та фактори ризику їх виникнення. Ділянки утворення пролежнів, ступені тяжкості. Комплексна профілактика пролежнів. Догляд за шкірою за наявності пролежнів. Користування гумовим колом та протипролежневим матрацом.	6	5
4. Особистості догляду за тяжкохворими. Техніка підкладання металевого та гумового судна тяжкохворим. Техніка подавання сечоприймача лежачим пацієнтам. Догляд за постійним сечовим катетером. Догляд за колостоною. Клізми, техніка виконання різних видів клізми. Годування важкохворих. Харчування літніх пацієнтів, пацієнтів старшого віку. Поняття про реанімацію. Поняття про клінічну та біологічну смерть. Правила поведження з агонуючими пацієнтами. Правила поведження з трупом.	6	5
5. Організація санітарно-гігієнічних та протиепідемічних режимів. Прибирання приміщень. Види дезінфікуючих засобів. Приготування	4	4

дезінфікуючих розчинів. Обробка підлоги, стін, поверхонь. Генеральна та текуча прибирання. Утилізація медичних відходів.		
Підготовка до диференційного заліку.		4
Диференційний залік	2	
Усього годин	30	30

5. Теми лекційних / семінарських / практичних / лабораторних занять

5.1. Теми лекційних занять

Лекції не передбачені.

5.2. Теми семінарських занять

Семінарські заняття не передбачені.

5.3. Теми практичних занять

№ з/п	Тема	Кількість годин
1	1. Основні принципи і організаційні заходи догляду за хворими. Догляд за хворими і його значення у лікувальному процесі. Загальний і спеціальний догляд за хворими терапевтичного профілю. Основні типи лікувальних установ. Структура приймального відділення. Структура терапевтичного відділення. Основні обов'язки молодшого медичного персоналу. Госпіталізація та санітарна обробка хворих. Деонтологія в роботі молодшого медичного персоналу. Організація санітарно-гігієнічного та протиепідемічного режиму.	8
2	2. Види транспортування хворих. Перекладання хворого на ліжко. Використання функціонального ліжка. Техніка користування функціональним ліжком. Розміщення пацієнта в положенні Фаулера та Сімса. Облаштування ліжка хворого. Зміна постільної та натільної білизни тяжкохворих. Допомога лежачому пацієнту під час заміни натільної білизни.	10
3	3. Основні професійні обов'язки молодшого та середнього персоналу. Особиста гігієна медичного персоналу. особиста гігієна пацієнтів. Вмивання та обтирання лежачих пацієнтів. Догляд за волоссям: миття, розчісування, стрижка та гоління. Догляд за очима: промивання, очні ванночки. Догляд за вухами: оброблення зовнішнього слухового ходу. Догляд за носовими ходами. Догляд за порожниною рота у важкохворих, огляд, зволоження, протирання, чищення зубів, полоскання. Догляд за статевими органами: підмивання, висушування. Догляд за шкірними складками з метою профілактики попріlostей. Пролежні: основа причина та фактори ризику їх виникнення. Ділянки утворення пролежнів, ступені тяжкості. Комплексна профілактика пролежнів. Догляд за шкірою за наявності пролежнів. Користування гумовим колом та протипролежневим матрацом.	8

4	4. Особистості догляду за тяжкохворими. Техніка підкладання металевого та гумового судна тяжкохворим. Техніка подавання сечоприймача лежачим пацієнтам. Догляд за постійним сечовим катетером. Догляд за колостомаю. Клізми, техніка виконання різних видів клізми. Годування важкохворих. Харчування літніх пацієнтів, пацієнтів старшого віку. Поняття про реанімацію. Поняття про клінічну та біологічну смерть. Правила поводження з агонуючими пацієнтами. Правила поводження з трупом.	
5	5. Організація санітарно-гігієнічних та протиепідемічних режимів. Прибирання приміщень. Види дезінфікуючих засобів. Приготування дезінфікуючих розчинів. Обробка підлоги, стін, поверхонь. Генеральна та текуча прибирання. Утилізація медичних відходів	2
	Всього годин	30

5.4. Теми лабораторних занять

Лабораторні заняття не передбачені.

6. Самостійна робота здобувача вищої освіти

№	Зміст	Кількість годин
1	Особливості деонтології в роботі медичних працівників з пацієнтами та їх родичами. Комунікація з невиліковним пацієнтом та його близькими. Психологічні та духовні аспекти паліативної та хоспісної допомоги.	2
2	Структура та функції поліклініки.	2
3	Структура та функції терапевтичного стаціонару та організація санітарно - гігієнічного та протиепідемічного режиму.	2
4	Основні професійні обов'язки молодшого та середнього медичного персоналу	2
5	Особиста гігієна медперсоналу	2
6	Підготовка пацієнта до лабораторних та інструментальних досліджень.	2
7	Організація умов перебування пацієнта в терапевтичному відділенні.	2
8	Особливості збору сечі та калу для лабораторного дослідження.	2
9	Підготовка до практичних занять	10
10	Підготовка до диференційного заліку	4
	Усього годин	30

7. Методи навчання

Практичні заняття: бесіда, відпрацювання практичних навичок.

Самостійна робота: самостійна робота з підручником, самостійне вирішення клінічних завдань.

8. Форми контролю та методи оцінювання (у т.ч. критерії оцінювання результатів навчання)

Поточний контроль: усне опитування, тестування, оцінювання виконання практичних навичок, розв'язання ситуаційних клінічних завдань, оцінювання активності на занятті.

Підсумковий контроль: диференційний залік.

Критерії поточного оцінювання на практичному занятті:

Оцінка	Критерії оцінювання
Відмінно «5»	Здобувач вільно володіє матеріалом, приймає активну участь в обговоренні та вирішенні ситуаційних задач, впевнено демонструє практичні навички під час догляду за хворим, обов'язків та організації роботи молодшого медичного персоналу, висловлює свою думку з теми заняття, демонструє клінічне мислення.
Добре «4»	Здобувач добре володіє матеріалом, приймає участь в обговоренні та вирішенні ситуаційних задач, демонструє практичні навички під час догляду за хворим та організації роботи молодшого медичного персоналу, висловлює свою думку з теми заняття з деякими помилками, висловлює свою думку з теми заняття, демонструє клінічне мислення.
Задовільно «3»	Здобувач недостатньо володіє матеріалом, невпевнено приймає участь в обговоренні та вирішенні ситуаційних задач, демонструє практичні навички під час догляду за хворим та організації роботи молодшого медичного персоналу з суттєвими помилками.
Незадовільно «2»	Здобувач не володіє матеріалом, не приймає участь в обговоренні та вирішенні ситуаційних задач, не демонструє практичні навички під час догляду за хворим та організації роботи молодшого медичного персоналу.

Здобувач допускається до диф. заліку за умови виконання вимог навчальної програми та в разі, якщо за поточну навчальну діяльність він отримав не менше 3,00 балів.

Структура диференційного заліку

Зміст оцінюваної діяльності	Кількість балів
Відповідь на питання	3
Демонстрація виконання практичної навички на муляжі	2

Критерії оцінювання результатів навчання здобувачів освіти на диф. заліку:

Оцінка	Критерії оцінювання
Відмінно «5»	Виставляється здобувачу, який систематично працював протягом практики, показав під час диференційного заліку різнобічні і глибокі знання програмного матеріалу, вміє успішно виконувати завдання, які передбачені програмою, засвоїв зміст основної та додаткової літератури, усвідомив взаємозв'язок окремих розділів практики, їхнє значення для майбутньої професії, виявив творчі здібності у розумінні та використанні навчально-програмного матеріалу, проявив здатність до самостійного оновлення і поповнення знань; рівень компетентності – високий (творчий);
Добре «4»	Виставляється здобувачу, який виявив повне знання навчально-програмного матеріалу, успішно виконує передбачені програмою завдання, засвоїв основну літературу, що рекомендована програмою, показав достатній рівень знань з практики і здатний до їх самостійного оновлення та поновлення у ході подальшого навчання та професійної діяльності; рівень компетентності – достатній (конструктивно-варіативний)
Задовільно «3»	Виставляється здобувачу, який виявив знання основного навчально-програмного матеріалу в обсязі, необхідному для подальшого навчання та наступної роботи за професією, справляється з виконанням завдань, передбачених програмою, допустив окремі помилки у відповідях на диференційному заліку, але володіє необхідними знаннями для подолання допущених помилок під керівництвом

	науково-педагогічного працівника; рівень компетентності – середній (репродуктивний)
Незадовільно «2»	Виставляється здобувачу, який не виявив достатніх знань основного навчально-програмного матеріалу, допустив принципові помилки у виконанні передбачених програмою завдань, не може без допомоги викладача використати знання при подальшому навчанні, не спромігся оволодіти навичками самостійної роботи; рівень компетентності – низький (рецептивно-продуктивний)

9. Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти

Оцінка за практику складається на 50% з оцінки за поточну успішність та на 50% з оцінки за диференційований залік.

Середній бал за практику переводиться у національну оцінку та конвертується у бали за багатобальною шкалою(200-бальною шкалою).

Конвертація традиційної оцінки в 200-бальну виконується інформаційно-технічний відділ Університету програмою «Контингент» за формулою:

Середній бал успішності (поточної успішності) x 40

Таблиця конвертації традиційної оцінки у багатобальну

Національна оцінка	Сума балів
Відмінно («5»)	185 – 200
Добре («4»)	151 – 184
Задовільно («3»)	120 – 150
Незадовільно («2»)	Нижче 120

За рейтинговою шкалою ECTS оцінюються досягнення здобувачів з освітньої компоненти, які навчаються на одному курсі однієї спеціальності, відповідно до отриманих ними балів, шляхом ранжування, а саме:

Конвертація традиційної оцінки з практики та суми балів за шкалою ECTS

Оцінка за шкалою ECTS	Статистичний показник
A	Найкращі 10% здобувачів
B	Наступні 25% здобувачів
C	Наступні 30% здобувачів
D	Наступні 25% здобувачів
E	Наступні 10% здобувачів

10. Методичне забезпечення

- Робоча програма практики
- Силабус
- Мультимедійні презентації
- Ситуаційні клінічні завдання
- Методичні розробки до практичних занять

11. Питання для підготовки до підсумкового контролю

1. Догляд за хворими та його значення в лікувальному процесі.
2. Загальний та спеціальний догляд за хворими терапевтичного профілю.
3. Основні типи лікувальних установ.
4. Структура приймального відділення.
5. Основні обов'язки молодшого медичного персоналу
6. Санітарна обробка хворих.
7. Деонтологія в роботі молодшого медичного персоналу.
8. Транспортування хворих. види транспортування хворих.
9. Використання функціонального ліжка. Користування функціональним ліжком.
10. Зміна постільної та натільної білизни. допомога лежачому пацієнту.
11. Особиста гігієна пацієнтів. Догляд за шкірою. Вмивання та обтирання лежачих хворих.
12. Особиста гігієна пацієнтів. Догляд за волоссям (миття, стрижка, гоління)
13. Догляд за очима: промивання, очні ванночки.
14. Догляд за вухами та носовими ходами.
15. Догляд за порожниною рота у важкохворих.
16. Догляд за статевими органами та шкірними складками з метою профілактики попріlostей.
17. Пролежні: основа причина та фактори ризику їх виникнення. Ділянки утворення пролежнів, ступені тяжкості. Комплексна профілактика пролежнів.
18. Догляд за шкірою за наявності пролежнів. Користування гумовим колом та протипролежневим матрацом.
19. Догляд за тяжкохворими. Техніка користування сечоприймача. Догляд за постійним сечовим катетером. Техніка підкладання металевого та гумового судна тяжкохворим
20. Клізми. Техніка виконання різних видів клізм.
21. Годування важкохворих. Харчування пацієнтів літнього віку.
22. Поняття про реанімацію. Правила поводження х агонуючими пацієнтами.
23. Правила поводження з трупом.
24. Поняття про клінічну та біологічну смерть.
25. Прибирання приміщень. види дезінфекційних заходів.
26. Приготування дезінфікуючих розчинів.
27. Обробка підлоги, стін, поверхонь.
28. Утилізація медичних відходів.
29. Догляд за колостоמוю.
30. Організація санітарно гігієнічних та протиепідемічних режимів.

12. Рекомендована література

Основна

1. Касевич Н.М. Загальний догляд за хворими і медична маніпуляційна техніка: підруч. для студ. вищ. мед. навч. закл. I-III рівнів акредитації / за ред. В.І. Литвиненка. - 7-ме вид., випр. - К. : Медицина, 2017. - 424 с.
2. Догляд за хворими та сестринська справа; учбовий посібник / Якименко О.О., Кравчук О.Є., Себов Д.М., Антіпова Н.М., Олійник Д.А., Гріценко М.В під редакцією О.О.Якименко. – Бібл. студ. медика ОНМедУ.- Одеса - 2018 – 216 с.
3. Пропедевтика внутрішньої медицини: підручник / Ю.І. Децик, О.Г. Яворський, Є.М. Нейко та ін.; за ред. О.Г. Яворського. – 6-е вид., випр. і допов. – К.: ВСВ «Медицина», 2020. – 552 с. + 12 с. кольор. вкл
4. Ковальова О.М., Лісовий В.М., Шевченко С.І., Фролова Т.І. Догляд за хворими (практика): підруч. для студ. вищ. мед. закл. освіти III-IV рівнів акредитації.– Вид 3-тє, випр. – К.: Медицина, 2015. — 488 с.

5. Догляд за хворими і медична маніпуляційна техніка: навч. посібник / Л.С. Савка, Л.І. Разінкова, О.І. Коцар; за ред. Л.М. Ковальчука, О.В. Кононова. – 4-е вид., переробл. і допов. — К.: ВСВ “Медицина”, 2018. – 600 с.

Додаткова

1. Нетяженко В.З., Щуліпенко І.М., Дідківська Л.А. Догляд за хворими (загальний і спеціальний з основами медсестринської техніки): підруч. для студ. вищ. мед. навч. закл. IV рівня акредитації. – К.: Здоров'я, 2013. - 591 с.
2. Медсестринство у внутрішній медицині: підручник / О.С. Стасишин, В.В. Стасюк, І.М.Бандура, І.В. Вібла та ін. - 5-е видання. – ВСВ «Медицина», 2019. – 496 с.

13. Електронні інформаційні ресурси

1. Яворський О.Г. DVD-фільм «Догляд за хворими. Основи медсестринської справи» (у 2-х частинах) / Яворський О.Г., аудіо- та відеоматеріали, 2013.
2. Яворський О.Г. DVD-фільм «Огляд хворого. Основи мед сестринської справи» (у 2-х частинах) / Яворський О.Г., аудіо- та відеоматеріали, 2013.
3. Наказ МОЗ України № 460 від 01.06.13 Про затвердження протоколів медичної сестри (фельдшера, акушерки) з догляду за пацієнтом та виконання основних медичних процедур та маніпуляцій. [електронний ресурс] – Режим доступу: <http://mozdocs.kiev.ua>
4. Наказ МОЗ України № 798 від 21.09.2010 Про затвердження методичних рекомендацій "Хірургічна та гігієнічна обробка рук медичного персоналу" [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://medsoft.ucoz.ua>
5. Наказ МОЗ України № 110 від 14.02.2012 Про затвердження форм первинної облікової документації та інструкцій щодо їх заповнення, що використовуються у закладах охорони здоров'я незалежно від форми власності та підпорядкування [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://medsoft.ucoz.ua>.
6. Інтернет-ресурси з питань етико-деонтологічних аспектів роботи медичного працівника:
 - http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vzhdu/2011_57/vip_57_13.pdf
 - http://archive.nbuv.gov.ua/portal/chem_biol/Mosv/2012_4/data/article22.pdf.
 - http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Npd/2012_1/2neranov.pdf.